

DÔVODY HODNÉ OSOBITNÉHO ZRETEĽA PRI ROZHODOVANÍ O TROVÁCH REŠTITUČNÉHO KONANIA

Aj keď uplatnenie reštitučného nároku samo osebe nepredstavuje dôvod hodný osobitného zreteľa na nepriznanie trov konania jednej zo strán, pri uplatňovaní reštitučného nároku a s tým spojenou nápravou krívd spôsobených minulým neslobodným režimom na vlastníkoch pôdy by mali všeobecné súdy venovať dôkladnú pozornosť všetkým okolnostiam prípadu, ktoré vo svojom súčte môžu takýto postup súdu opodstatniť.

(Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. IV. ÚS 431/2018 z 2. júla 2019)

Ústavný súd Slovenskej republiky na neverejnom zasadnutí 2. júla 2019 v senáte zloženom z predsedníčky Jany Baricovej a zo sudcov Miroslava Duriša (sudca spravodajca) a Mojmíra Mamojku prerokoval ústavnú sťažnosť Ing. V. Ch., zastúpenej advokátkou JUDr. Katarínou Šangalovou, PhD., Hurbanova 81, Hlohovec, vo veci namietaného porušenia základných práv podľa čl. 20 a čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky, práva podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a práva podľa čl. 1 Dodatkového protokolu k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd uznesením Krajského súdu v Nitre sp. zn. 8 Co 290/2016 z 29. septembra 2017 a postupom, ktorý predchádzal jeho vydaniu, a takto

r o z h o d o l :

1. Základné práva Ing. V. Ch. podľa čl. 46 ods. 1 a čl. 20 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky, právo podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a právo podľa čl. 1 Dodatkového protokolu k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd uznesením Krajského súdu v Nitre sp. zn. 8 Co 290/2016 z 29. septembra 2017 a postupom, ktorý predchádzal jeho vydaniu, **p o r u š e n é b o l i .**

2. Uznesenie Krajského súdu v Nitre sp. zn. 8 Co 290/2016 z 29. septembra 2017 **z r u š u j e a v e c m u v r a c i a** na ďalšie konanie.

3. Ing. V. Ch. **p r i z n á v a** finančné zadost'učinenie v sume 1 000 € (slovom tisíc eur), ktoré je jej Krajský súd v Nitre **p o v i n n ý** zaplatiť do dvoch mesiacov od právoplatnosti tohto nálezu.

4. Krajský súd v Nitre je **p o v i n n ý** uhradiť Ing. V. Ch. trovy konania v sume 325,42 € (slovom tristoštyridsaťpäť eur a štyridsaťdva centov) na účet jej právnej zástupkyne JUDr. Kataríny Šangalovej, PhD., Hurbanova 81, Hlohovec, do dvoch mesiacov od právoplatnosti tohto nálezu.

O d ô v o d n e n i e :

I.

Stav konania pred Ústavným súdom Slovenskej republiky

1. Ústavný súd Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) uznesením č. k. IV. ÚS 431/2018-14 z 1. augusta 2018 prijal podľa § 25 ods. 3 zákona Národnej rady Slovenskej

republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov na ďalšie konanie časť ústavnej sťažnosti Ing. V. Ch. (ďalej len „sťažovateľka“), ktorou namieta porušenie svojich základných práv podľa čl. 20 a čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“), práva podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor“), ako aj práva podľa čl. 1 Dodatkového protokolu k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dodatkový protokol“) uznesením Krajského súdu v Nitre (ďalej len „krajský súd“) sp. zn. 8 Co 290/2016 z 29. septembra 2017 (ďalej len „napadnuté uznesenie“) a postupom, ktorý predchádzal jeho vydaniu. Vo zvyšnej časti ústavnú sťažnosť odmietol.

Ústavný súd zároveň označeným uznesením odložil vykonateľnosť napadnutého uznesenia do rozhodnutia vo veci samej.

2. Uznesenie č. k IV. ÚS 431/2018-14 z 1. augusta 2018 bolo prijaté senátom ústavného súdu v zložení sudkyňa Ľudmila Gajdošíková, sudca Miroslav Duriš (sudca spravodajca) a sudca Ladislav Orosz. Vzhľadom na skutočnosť, že sudkyňi Ľudmile Gajdošíkovej a sudcovi Ladislavovi Oroszovi skončilo 16. februára 2019 funkčné obdobie, tento nálež bol v súlade s čl. II bodom 3 písm. a) Rozvrhu práce Ústavného súdu Slovenskej republiky na obdobie od 26. apríla 2019 do 31. decembra 2019 prijatý senátom ústavného súdu v zložení sudkyňa Jana Baricová (predsedníčka senátu), sudca Miroslav Duriš (sudca spravodajca) a sudca Mojmir Mamojka.

II.

Vymedzenie napadnutých rozhodnutí a sťažnostná argumentácia sťažovateľky

3. Z ústavnej sťažnosti a jej príloh vyplýva, že sťažovateľka bola ako navrhovateľka účastníčkou konania vedeného na Okresnom súde Nitra (ďalej len „okresný súd“) pod sp. zn. 10 C 148/2007, ktorého predmetom bolo rozhodovanie o jej návrhu a návrhu navrhovateľa v 2. rade na vydanie náhrady za živý a mŕtvy inventár podľa zákona č. 229/1991 Zb. o úprave vlastníckych vzťahov k pôde a inému poľnohospodárskemu majetku v znení neskorších predpisov. Sťažovateľka podala okresnému súdu svoj návrh 28. decembra 1992.

4. Rozsudkom okresného súdu č. k. 10 C 148/2007-840 z 12. marca 2010 v spojení s rozsudkom krajského súdu č. k. 8 Co 135/2010-893 z 31. marca 2011 a rozsudkom okresného súdu č. k. 10 C 148/2007-1026 zo 17. septembra 2012 v spojení s rozsudkom krajského súdu č. k. 8 Co 340/2012-1066 z 25. apríla 2013 bolo vo veci sťažovateľky rozhodnuté tak, že jej návrh a návrh navrhovateľa v 2. rade boli zamietnuté jednak pre nedostatok pasívnej legitímácie žalovaného a jednak z dôvodu, že navrhovatelia nepreukázali, že si reštitučný nárok uplatnili v zákonom určenej lehote

5. Okresný súd následne uznesením č. k. 10 C 148/2007-1085 z 19. augusta 2013 rozhodol o trovách konania tak, že odporcom v 1. až 3. rade náhradu trov konania nepriznal s poukazom na dôvody hodné osobitného zreteľa v zmysle § 150 vtedy platného zákona č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „Občiansky súdny poriadok“).

6. Krajský súd označené uznesenie okresného súdu na základe odporcami podaného odvolania uznesením č. k. 8 Co 312/2013-1111 z 29. novembra 2013 zrušil v celom rozsahu. Krajský súd uviedol, že okresný súd dôsledne neskúmal majetkové, sociálne, osobné a ďalšie pomery účastníkov konania a neskúmal ani dopad svojho rozhodnutia na majetkové pomery oprávneného účastníka konania.

7. Okresný súd následne uznesením č. k. 10 C 148/2007-1175 z 24. júna 2015 o trovách konania opätovne rozhodol tak, že odporcom v 1. až 3. rade náhradu trov nepriznal s poukazom na dôvody hodné osobitného zreteľa v zmysle § 150 Občianskeho súdneho poriadku. Okresný súd uviedol, že za dôvody hodné osobitného zreteľa považuje v prípade sťažovateľky samotný charakter konania, v ktorom sa navrhovatelia domáhali svojho nároku podľa reštitučných zákonov, taktiež skutkovú zložitost' veci, keďže v konaní, ktoré predchádzalo súdnemu konaniu, i v samotnom súdnom konaní navrhovatelia nevedeli dostatočne určiť, kto je povinnou osobou, ako aj osobné, majetkové, zárobkové a iné pomery všetkých účastníkov konania, keď na strane navrhovateľov ide o samostatne hospodáriacich roľníkov, ktorí svoju pôdu len prenajímajú, avšak neprekračujú hranicu príjmu na podanie daňového priznania. Okresný súd taktiež prihliadol na skutočnosť, že sťažovateľka je starobnou dôchodkyňou, na výšku jej dôchodku, jej mesačné náklady a na jej zdravotné ťažkosti. Okresný súd ďalej doplnil, že sťažovateľka a navrhovateľ v 2. rade sú síce vlastníčkmi nehnuteľností, „bolo by však neprimerane tvrdé, aby sa museli zbavovať svojho majetku, ktorí nadobudli ako reštituenti, resp. svojho bývania, v dôsledku úhrady trov konania protistrane (ktoré predstavujú cca 15.000,00 eur pre každého odporcu)“. Napokon okresný súd skúmal, aký dopad by malo nepriznanie náhrady trov konania na odporcov v 1. a 2. rade. K tomuto uviedol: „Súd skúmal i skutočnosť, či nepriznanie náhrady trov konania odporcovi v 1. a 2. rade bude mať tvrdý dopad na odporcov, a dospel k názoru, že tento nebude u odporcov až taký tvrdý, ako by bol u navrhovateľov, keďže na strane odporcov ide o právnické osoby, pričom odporcom v 1. rade je fungujúca spoločnosť, ktorej spoločníkmi sú 2 právnické osoby, z toho jedna zahraničná spoločnosť a u odporcu v 2. rade ide rovnako fungujúcu právnickú osobu, ktoré sa s majetkovou stratou vysporiadajú oveľa ľahšie, hoci súd nepopiera, že to nebude pre nich znamenať majetkový zásah, no nie taký, ako na strane navrhovateľov, ktorí by sa v dôsledku priznania náhrady trov konania museli zbavovať svojho majetku, ba dokonca by mohli dôjsť o bývanie. Prípadné priznanie náhrady trov konania by sa tiež mohlo javiť ako neprimeraná tvrdosť voči účastníkom - navrhovateľom, ktorí v konaní preukázali, že ich právnym predchodcom bol odňatý živý a mŕtvy inventár, v konaní však neboli úspešní v konečnom dôsledku preto, že nedodrжали postup, ktorý zákon stanovil pri uplatnení nároku podľa reštitučného zákona.“

8. Krajský súd napadnutým uznesením zmenil uznesenie okresného súdu z 24. júna 2015 tak, že odporcom v 1. a 2. rade priznal náhradu trov konania v plnom rozsahu. Krajský súd dospel k záveru, že na daný prípad nemožno aplikovať § 150 Občianskeho súdneho poriadku, resp. § 257 zákona č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „Civilný sporový poriadok“). Krajský súd v odôvodnení napadnutého uznesenia uviedol: „V konaní vo veci samej žalobcovia v 1. a 2. rade neboli úspešní, keďže ich žaloba bola v konečnom dôsledku voči žalovaným v 1. a 2. rade zamietnutá ako nedôvodná z dôvodov vyššie uvedených a potom je možné prijať záver, že predmetné konanie a náklady žalovaných v 1. a 2. rade nemuseli vzniknúť, ak by žalobcovia pred začatím konania postupovali v súlade s požiadavkami vyššie citovaného reštitučného zákona. Odvolací súd ďalej dospel k záveru, že výnimočnosť daného prípadu pre aplikáciu ustanovenia § 257 CSP nevzhladol ani v okolnostiach strán sporu - žalobcov v 1. a 2. rade (sociálny aspekt), keď z obsahu spisu nevyplýva tá skutočnosť, že žalobcovia v 1. a 2. rade nemôžu uhradiť trovy konania žalovaných v 1. a 2. rade s poukazom na ich osobné, zdravotné, zárobkové, majetkové pomery, teda nebola preukázaná taká skutočnosť, že celkové pomery žalobcov to neumožňujú. Z obsahu spisu vyplýva, že obaja žalobcovia v konaní vo veci samej preukázali súdu, že v čase začatia

konania, ako aj ku dňu rozhodnutia súdu vo veci boli evidovaní v zozname samostatne hospodáriacich roľníkov...

S poukazom na vyššie uvedené celkové pomery žalobcov v 1. a 2. rade, keď obaja majú pravidelný mesačný príjem (starobný dôchodok) a pravidelný ročný príjem (príjem z prenájmu z vlastníctva pôdy), keď výška ich starobného dôchodku prekračuje minimálnu mzdu, ktorá bola v roku 2013 vo výške 338 eur, v roku 2014 vo výške 352 eur, v roku 2015 vo výške 380 eur, pričom počas konania pred nástupom na starobný dôchodok, boli obaja zapojení do pracovného procesu, obaja majú bežné náklady na domácnosť, na ktorých sa majú povinnosť podieľať tiež ich manželia, i keď obaja žalobcovia majú zvýšené výdavky spojené so zdravotným stavom, je potrebné prijať ten záver, že celkové pomery žalobcov v 1. a 2. rade ako povinných strán sporu k náhrade trov konania preukazujú, že títo môžu uhradiť náhradu trov konania žalovaným v 1. a 2. rade, i s prihliadnutím na hodnotu sporu a výšky trov konania. Navyše žalobkyňa v 1. rade v podanom vyjadrení k odvolaniam žalovaných v 1. a 2. rade nepoprela, nespochybnila tvrdenie žalovaného v 1. rade, že časť svojho nehnuteľného majetku previedla na svoju dcéru L. Ch. v roku 2015, ktorú skutočnosť preukazujú aj vyššie uvedené listy vlastníctva pre kat. úz... a kat. úz... Pokiaľ sa jedná o pomery na strane žalovaných v 1. a 2. rade, tí obaja zhodne uviedli, že nepriznanie náhrady trov konania by pociťovali vzhľadom na svoje celkové pomery ako neprimeranú tvrdosť, keďže počas konania, od 31.12.1992 museli vynaložiť trovy konania vo vecnej súvislosti spojené s ich obranou v konaní, potom je potrebné prijať záver, že rozhodnutie o nepriznaní náhrady trov konania žalovaným v 1. a 2. rade podľa ustanovenia § 257 CSP by bolo neprimerané tvrdé voči žalovaným v 1. a 2. rade a v rozpore s dobrými mravmi. S poukazom na vyššie uvedené podstatné dôvody, odvolací súd napadnuté uznesenie súdu pnej inštancie zmenil tak, ako je uvedené vo výroku tohto uznesenia.“

9. Sťažovateľka pred ústavným súdom tvrdí, že krajský súd dospel vo svojom uznesení k opačnému záveru ako okresný súd a tento svoj záver nedostatočne odôvodnil. V dôsledku toho považuje napadnuté uznesenie za nepresvedčivé a svojvoľné. Krajský súd podľa jej názoru vôbec nevzal do úvahy okolnosti, ktoré ju viedli k uplatneniu jej práva na súde, jej aktivitu v štádiu pred podaním žaloby na súde, skutkové okolnosti veci, keď bola z dôvodu opatrnosti nútená zotrvať na žalobe proti všetkým odporcom, a ani dĺžku konania pred všeobecnými súdmi, ktoré po 21 rokoch rozhodli, resp. „zistili“, že sťažovateľkina výzva odporcom bola nekvalifikovaná.

10. Sťažovateľka tiež napáda podľa nej svojvoľný záver krajského súdu, ktorý v odôvodnení napadnutého uznesenia považuje jej starobný dôchodok vo výške 460 € za príjem, ktorý jej umožňuje uhradiť trovy konania odporcom. Podľa názoru sťažovateľky však v kontraste s odhadovanými trovami konania (vo výške vyše 30 000 €) a jej výdavkami v súvislosti s jej zdravotným stavom tento záver krajského súdu neobstojí.

11. Sťažovateľka ďalej pred ústavným súdom poukazuje na to, že krajský súd sa v napadnutom uznesení odklonil od ustálenej judikatúry, a pritom odkazuje na viaceré rozhodnutia okresných súdov a krajských súdov, v ktorých bol vo vzťahu k neúspešným reštituentským aplikovaným § 150 Občianskeho súdneho poriadku.

12. Sťažovateľka zároveň zdôrazňuje, že ju a jej rodinu „už raz ožobráčil totalitný štát, ktorý zobral jej rodine všetok majetok, druhý krát ju ožobráčuje demokratický štát v podobe náhrady trov konania, ktoré sú pre sťažovateľku likvidačné“.

13. Sťažovateľka napokon namietla, že krajský súd rozhodol napadnutým uznesením v senáte, ktorého členmi boli aj sudkyňa JUDr. Adriana Kálmanová a sudca JUDr. Vladimír Novotný. Obaja títo sudcovia mali v jej veci rozhodovať aj na prvom stupni, pričom obaja

konanie v jej veci zastavili a obe tieto rozhodnutia boli následne zrušené krajským súdom. Navyše, sudkyňa JUDr. Adriana Kálmanová mala v konaní pred okresným súdom spôsobiť v jej veci priet'ahy.

III.

Vyjadrenia odporcu, zúčastnených osôb a replika s'ťažovateľky

14. K opodstatnenosti ústavnej s'ťažnosti sa na výzvu ústavného súdu vyjadril predseda krajského súdu prípisom sp. zn. Spr 847/18 zo 14. septembra 2018, v ktorom zrekapituloval priebeh konania a uviedol, že „odôvodnenie s'ťažnosťou napadnutého rozhodnutia odvolacieho súdu jasným a zrozumiteľným spôsobom sa vysporiadalo so všetkými okolnosťami majúcími pre vec podstatný význam a ktoré dostatočne objasňujú skutkový a právny základ rozhodnutia, z ktorého dôvodu ho nemožno považovať za nepreskúmateľné“. K námietke s'ťažovateľky týkajúcej sa tvrdenej zaujatosti dvoch členov senátu sa nevyjadril. Krajský súd súhlasil s upustením od ústneho pojednávania.

15. K prijatej ústavnej s'ťažnosti sa vyjadrili aj zúčastnené osoby podľa § 33 ods. 1 zákona č. 314/2018 Z. z. o Ústavnom súde Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“).

15.1 Spoločnosť Radar s. r. o. uviedla, že nesúhlasí s dôvodmi ústavnej s'ťažnosti a domnieva sa, že k porušeniu práv s'ťažovateľky nedošlo. Napadnuté uznesenie je dostatočne odôvodnené a s'ťažovateľka nemá v zmysle ústavy a s odkazom na judikatúru ústavného súdu právo na rozhodnutie v súlade s jej právnym názorom. V prípade aplikácie § 257 Civilného sporového poriadku sú potrebné v zmysle judikatúry Najvyššieho súdu Slovenskej republiky a ústavného súdu výnimočné okolnosti, ktoré však v prípade s'ťažovateľky absentujú. Taktiež nemožno súhlasiť s námietkou s'ťažovateľky týkajúcou sa rozhodovania zaujatými sudcami, keďže s'ťažovateľkou označení sudcovia nerozhodovali o meritórnom nároku s'ťažovateľky, ale o nároku na náhradu trov, teda o nároku odlišnom.

15.2 Roľnícke družstvo Rumanová k ústavnej s'ťažnosti s'ťažovateľky uviedlo, že rozhodnutie o nej „ponecháva na úvahe súdu“.

16. S'ťažovateľka vo svojom stanovisku z 29. októbra 2018 uviedla, že sa pridrižiava dôvodov svojej ústavnej s'ťažnosti, a tiež, že nesúhlasí s upustením od ústneho pojednávania. Vo svojom ďalšom vyjadrení z 19. júna 2019 napokon uviedla, že súhlasí s upustením od ústneho pojednávania, a zároveň jej právna zástupkyňa vyčíslila trovy právneho zastúpenia.

17. Ústavný súd so súhlasom oboch účastníkov podľa § 58 ods. 3 zákona o ústavnom súde upustil v tejto veci od ústneho pojednávania, keďže od neho nemožno očakávať ďalšie objasnenie veci.

IV.

Právomoc ústavného súdu a ústavnoprávne východiská v judikatúre ústavného súdu a Európskeho súdu pre ľudské práva

18. Podľa čl. 124 ústavy ústavný súd je nezávislým súdnym orgánom ochrany ústavnosti.

19. Podľa čl. 140 ústavy podrobnosti o organizácii ústavného súdu, o spôsobe konania pred ním a o postavení jeho sudcov ustanoví zákon. Týmto zákonom je s účinnosťou od 1. marca 2019 zákon o ústavnom súde v čl. I § 1 až § 13 a § 16 až § 28 a § 32 až § 248 a § 250 a § 251. V zmysle § 246 ods. 1 a 2 zákona o ústavnom súde sa tento zákon použije aj na konania začaté do 28. februára 2019, pričom právne účinky úkonov, ktoré v konaní nastali do 28. februára 2019, zostávajú zachované.

20. Ústavný súd rozhoduje podľa čl. 127 ods. 1 ústavy o sťažnostiach fyzických osôb alebo právnických osôb, ak namietajú porušenie svojich základných práv alebo slobôd, alebo ľudských práv a základných slobôd vyplývajúcich z medzinárodnej zmluvy, ktorú Slovenská republika ratifikovala a bola vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, ak o ochrane týchto práv a slobôd nerozhoduje iný súd.

21. Podľa čl. 20 ústavy každý má právo vlastniť majetok.

22. Podľa čl. 46 ods. 1 ústavy každý sa môže domáhať zákonom ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a v prípadoch ustanovených zákonom na inom orgáne Slovenskej republiky.

23. Podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru každý má právo na to, aby jeho záležitosť bola spravodlivo, verejne a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom zriadeným zákonom, ktorý rozhodne o jeho občianskych právach alebo záväzkoch alebo o oprávnenosti akéhokoľvek trestného obvinenia proti nemu.

24. Podľa čl. 1 dodatkového protokolu každá fyzická alebo právnická osoba má právo pokojne užívať svoj majetok. Nikoho nemožno zbaviť jeho majetku s výnimkou verejného záujmu a za podmienok, ktoré ustanovuje zákon a všeobecné zásady medzinárodného práva. Predchádzajúce ustanovenie nebráni právu štátov prijímať zákony, ktoré považujú za nevyhnutné, aby upravili užívanie majetku v súlade so všeobecným záujmom a zabezpečili platenie daní a iných poplatkov alebo pokút.

25. Z judikatúry ústavného súdu vyplýva, že obsahom základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy je *ratione materiae* aj právo na rozhodnutie o trovách konania, resp. o náhrade trov konania v súlade so zákonom (I. ÚS 198/07, II. ÚS 272/08). Obdobne to v zmysle judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva platí aj vo vzťahu k čl. 6 ods. 1 dohovoru (pozri rozsudok vo veci *Robins* proti Spojenému kráľovstvu z 23. 9. 1997, sťažnosť č. 22410/93, bod 29).

26. Z judikatúry ústavného súdu je tiež zrejmé, že rozhodovanie o trovách konania je integrálnou súčasťou občianskeho súdneho konania (I. ÚS 119/2012, I. ÚS 629/2016, I. ÚS 233/2017). V rámci tohto rozhodovania však v zásade ide vždy o aplikáciu jednoduchého práva, takže ústavný súd rozhodnutia o trovách konania meritórne preskúmava iba výnimočne, a to v prípadoch, ak samotné rozhodnutie všeobecného súdu je takým excesom z požiadaviek kladených na spravodlivý proces alebo ide o také extrémne vybočenie z princípu spravodlivosti, že je spôsobilé zasiahnuť do ústavnoprávnej roviny, a teda i do práv účastníka konania, ktorý podal ústavnému súdu sťažnosť (IV. ÚS 248/08, III. ÚS 48/2013, II. ÚS 364/2014).

27. Ústavný súd vo vzťahu k rozhodovaniu o trovách konania ďalej judikoval, že k porušeniu základného práva podľa čl. 46 ods. 1 ústavy (čl. 36 ods. 1 Listiny základných práv a slobôd), resp. práva podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru môže dôjsť postupom všeobecného súdu, ktorý je založený na celkom zjavne nesprávnej interpretácii a aplikácii príslušných ustanovení zákona upravujúcich náhradu trov konania, v ktorom sú obsiahnuté črty svojvôle, a taktiež v prípade, ak je odôvodnenie súdneho rozhodnutia vo vzťahu k výrokom o náhrade trov konania celkom nedostatočné, t. j. nepreskúmateľné (IV. ÚS 348/2011, IV. ÚS 341/2012, II. ÚS 837/2015).

28. Skutočnosť, že ústavný súd rozhodnutia o trovách konania meritórne preskúmava iba výnimočne, však neznamená, že takýmito rozhodnutiami by nemohlo dôjsť k porušeniu práv sťažovateľov, ktorí sa v tejto súvislosti na ústavný súd obrátia. Ústavný súd už v minulosti rozhodol o porušení práv sťažovateľov rozhodnutiami všeobecných súdov o trovách konania, a to napríklad v prípadoch nerešpektovania príslušných ustanovení zákona, resp. vyhlášky (II. ÚS

82/09, I. ÚS 119/2012, II. ÚS 536/2018), ako aj v prípade nedostatočného odôvodnenia právnych záverov všeobecného súdu (I. ÚS 423/2010).

29. Z judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva vo vzťahu k čl. 6 ods. 1 dohovoru vyplýva, že právo na prístup k súdu nie je absolútne – toto právo podlieha obmedzeniam, ktoré však nemôžu tento prístup obmedziť v takej miere, že by zasiahli samotnú podstatu tohto práva (pozri rozsudok Veľkej komory vo veci Stanev proti Bulharsku zo 17. 1. 2012, sťažnosť č. 36760/06, bod 230).

V.

Posúdenie veci ústavným súdom

30. Ústavný súd skôr, než pristúpil k preskúmaniu napadnutého uznesenia, ako i postupu, ktorý predchádzal jeho vydaniu, z vlastnej evidencie zistil, že o (ústavnej) sťažnosti sťažovateľky proti meritórnemu rozhodnutiu v jej veci už bolo ústavným súdom rozhodnuté nálezom č. k. I. ÚS 169/2014-71 z 28. októbra 2014. Ústavný súd v uvedenom konaní vyslovil, že základné práva sťažovateľky podľa čl. 46 ods. 1 a čl. 47 ods. 3 ústavy a jej právo podľa čl. 6 dohovoru porušené neboli. Predmetom ústavnoprávneho prieskumu vo vzťahu k tejto jej ústavnej sťažnosti je teda „iba“ rozhodovanie, resp. rozhodnutie vo vzťahu k trovám konania.

31. Sťažovateľka pred ústavným súdom namieta, že krajský súd v napadnutom uznesení dospel o opačnom právnom závere ako okresný súd a túto zmenu právneho názoru nedostatočným spôsobom odôvodnil. Sťažovateľka tvrdí, že krajský súd nevzal do úvahy okolnosti, ktoré ju viedli k uplatneniu jej práva na súde, jej aktivitu v štádiu pred podaním žaloby na súde, skutkové okolnosti veci, keď bola z dôvodu opatrnosti nútená zotrvať na žalobe proti všetkým odporcom, a ani dĺžku konania pred všeobecnými súdmi. Podľa jej názoru krajský súd taktiež nedostatočne zohľadnil jej príjem ako starobnej dôchodkyne vo vzťahu k odhadovaným trovám konania. Sťažovateľka napokon namieta, že krajský súd rozhodol napadnutým uznesením v senáte, ktorého členmi boli aj sudcovia, ktorí v jej veci rozhodovali v konaní pred okresným súdom.

V.1 K právnym záverom krajského súdu

32. Krajský súd dospel v napadnutom uznesení k záveru, že sťažovateľka nebola v konaní úspešná, a teda náklady žalovaných vôbec nemuseli vzniknúť. V prípade sťažovateľky nemožno podľa názoru krajského súdu vidieť výnimočné okolnosti s ohľadom na tzv. sociálny aspekt, „keď z obsahu spisu nevyplýva tá skutočnosť, že žalobcovia v 1. a 2. rade nemôžu uhradiť trovy konania žalovaných v 1. a 2. rade s poukazom na ich osobné, zdravotné, zárobkové, majetkové pomery, teda nebola preukázaná taká skutočnosť, že celkové pomery žalobcov to neumožňujú“. Sťažovateľka má pravidelný mesačný príjem (starobný dôchodok), pravidelný ročný príjem z prenájmu pôdy a výška jej dôchodku presahuje minimálnu mzdu. Sťažovateľka taktiež „nespochybnila tvrdenie žalovaného v 1. rade, že časť svojho nehnuteľného majetku previedla na svoju dcéru L. Ch. v roku 2015“. K otázke dopadu prípadného nepriznania trov konania žalovaným krajský súd tiež uviedol, že žalovaní „obaja zhodne uviedli, že nepriznanie náhrady trov konania by pocítovali vzhľadom na svoje celkové pomery ako neprimeranú tvrdosť, keďže počas konania, od 31.12.1992 museli vynaložiť trovy konania vo vecnej súvislosti spojené s ich obranou v konaní“.

33. Ústavný súd v prvom rade konštatuje, že záver krajského súdu, podľa ktorého dôvody hodné osobitného zreteľa nemožno spájať bez ďalšieho len s existenciou, resp. aplikáciou reštitučného zákona, nemožno považovať za svojvoľný či arbitráry. Ústavný súd zároveň

dopĺňa, že aplikácia reštitučných zákonov v tom-ktorom prípade v spojení s ďalšími konkrétnymi okolnosťami prípadu však môže opodstatniť záver o potrebe aplikácie § 150 ods. 1 Občianskeho súdneho poriadku, resp. § 257 Civilného sporového poriadku.

34. Úlohou krajského súdu po zistení, že v prípade sťažovateľky ide o uplatňovanie reštitučného nároku (teda o naprávanie krívd spôsobených minulým režimom na vlastníkoch pôdy; k tomuto pozri aj sp. zn. III. ÚS 342/2017, tiež uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 4 Cdo 247/2009 z 28. septembra 2010), bolo venovať dôkladnú pozornosť prípadným ďalším konkrétnym okolnostiam daného prípadu, ktoré by mohli vo svojom súhrne opodstatniť aplikáciu označených ustanovení Občianskeho súdneho poriadku (Civilného sporového poriadku) vo veci sťažovateľky.

35. Ústavný súd podotýka, že vo veci sťažovateľky bolo potrebné (ako to konštatoval aj okresný súd vo svojich uzneseniach) pripísať dôležitosť okolnostiam, z ktorých vyplýva, že sťažovateľka ako navrhovateľka v konaní vo veci samej preukázala odňatie živého a mŕtveho inventáru svojim právnym predchodcom. V konaní pred všeobecnými súdmi ale nebola v konečnom dôsledku úspešná preto, lebo nedodrжала postup, ktorý zákon stanovil pri uplatnení nároku podľa reštitučného zákona.

36. Ďalšou významnou skutočnosťou pri posudzovaní prípadnej existencie výnimočných okolností v tomto prípade je, že sťažovateľka (aj) v dôsledku správania žalovaných nevedela dostatočne určiť, kto je vo vzťahu k jej nárokom povinnou osobu, a preto žalovala (bola nútená žalovať) všetkých žalovaných.

37. Rovnako bolo vo veci sťažovateľky potrebné zohľadniť, že k právoplatnému meritórnemu rozhodnutiu okresný súd dospel až po viac ako 20 rokoch a zásadne oneskorene rozhodol o tom, že predžalobná výzva (!) sťažovateľky adresovaná žalovaným nemala všetky náležitosti. Túto skutočnosť samozrejme nemožno pripisovať na úkor žalovaných (i keď tu je potrebné zohľadniť okolnosti uvedené v predchádzajúcom bode tohto nálezu), avšak rovnako nemožno dôsledky takéhoto postupu súdu (súdov) ponechať iba a výlučne na pleciach sťažovateľky. To platí o to viac v situácii, keď sťažovateľka preukázala, že jej právnym predchodcom bol odňatý živý a mŕtvy inventár.

38. Pokiaľ ide o posudzovanie majetkových pomerov sťažovateľky, krajský súd dospel k záveru, že celkové pomery sťažovateľky ako poberateľky starobného dôchodku v sume 414,10 eur mesačne a ako spoluvlastníčky ornej pôdy, z prenájmu ktorej mala príjem neprekračujúci (ani) hranicu príjmu na podanie daňového priznania, napriek zvýšeným výdavkom v súvislosti s jej zdravotným stavom preukazujú, že môže spoločne so žalobcom v druhom rade uhradiť trovy konania žalovaným v predpokladanej sume okolo 30 000 €. Pokiaľ však ide o majetkové pomery žalovaných, u ktorých tak, ako na to poukázal okresný súd, ide o fungujúce právnické osoby, krajský súd sa uspokojil s ich vyjadrením, že „nepriзнание náhrady trov konania by pociťovali vzhľadom na svoje celkové pomery ako neprimeranú tvrdosť“.

39. Takýto postup a z neho vyvodený právny záver krajského súdu v rámci okolností daného prípadu skutočne nemožno označiť inak ako arbitrárny. Dôkladné skúmanie pomerov sťažovateľky a takáto ich interpretácia v konfrontácii s predpokladanou výškou trov konania a z toho odvodený absolútny nezáujem o podrobnejšie skúmanie pomerov žalovaných vyznieva už na prvý pohľad svojvoľne a zaujato.

40. V tejto súvislosti ústavný súd dáva opätovne do popredia skutočnosť, že sťažovateľka v konaní vo veci samej preukázala, že jej právnym predchodcom bol odňatý živý a mŕtvy inventár, avšak v konaní nebola v konečnom dôsledku úspešná preto, lebo nedodrжала postup, ktorý zákon stanovil pri uplatnení nároku podľa reštitučného zákona.

41. Krajský súd napriek všetkým uvedeným skutočnostiam, ktoré mu museli byť zo spisu dobre známe, dospel bez ich náležitého zohľadnenia a zhodnotenia k záveru o neexistencii výnimočných okolností, ktoré by opodstatňovali aplikáciu § 150 ods. 1 Občianskeho súdneho poriadku, resp. § 257 Civilného sporového poriadku. Ústavný súd v tejto súvislosti považuje za potrebné zdôrazniť, že z ústavy ani dohovoru nevyplýva právo na nepriznanie náhrady trov konania druhej strane. Ak však takáto možnosť vyplýva zo zákona a dotknutá osoba sa jej využitia pred všeobecným súdom odôvodnene domáha, tento musí o nej náležitým a nearbitrárnym spôsobom rozhodnúť. To sa podľa názoru ústavného súdu v tomto prípade nestalo.

42. Vzhľadom na uvedené dospel ústavný súd k záveru, že napadnutým uznesením, ako i postupom, ktorý predchádzal jeho vydaniu, došlo k porušeniu základného práva sťažovateľky podľa čl. 46 ods. 1 ústavy a jej práva podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru.

V.2 K (ne)zaujatosti sudcov

43. Sťažovateľka vo svojej ústavnej sťažnosti taktiež tvrdí, že v jej veci rozhodovali zaujatí sudcovia, keďže dvaja z nich rozhodovali v jej veci na prvom stupni, konanie zastavili a nimi prijaté rozhodnutia boli následne krajským súdom zrušené.

44. V zmysle § 49 ods. 2 Civilného sporového poriadku vylúčený je i sudca, ktorý prejednával a rozhodoval ten istý spor na súde inej inštalácie.

45. Z judikatúry ústavného súdu vyplýva, že rozhodovanie o trovách konania je integrálnou súčasťou súdneho konania ako celku (I. ÚS 119/2012, I. ÚS 629/2016). Konanie o trovách konania, aj keď sa o nich rozhoduje samostatne, je potrebné považovať za pokračovanie vecného súdneho sporu, a teda ako súčasť „rozhodovania o... občianskych právach a záväzkoch“ (už citovaný Robins, bod 29).

46. Na účely čl. 46 ods. 1 ústavy v spojení s § 49 až § 53 Civilného sporového poriadku pod vylúčeným sudcom treba rozumieť nielen sudcu, ktorý bol skutočne vylúčený na základe rozhodnutia súdu, ktorý rozhodoval o námietke zaujatosti, ale aj sudcu, ktorý vylúčeným mal byť na základe objektívneho posúdenia jeho pomeru k veci alebo k účastníkom konania, alebo k ich zástupcom (m. m. IV. ÚS 26/04).

47. Zo zistení ústavného súdu vyplýva, že sťažovateľkou označení sudcovia JUDr. Adriana Kálmanová a JUDr. Vladimír Novotný skutočne prejednávali jej vec v konaní pred okresným súdom. Sudca JUDr. Vladimír Novotný konanie vo veci sťažovateľky uznesením č. k. 11 Nc 1519/93-37 zo 17. marca 1997 zastavil. Označené uznesenie okresného súdu bolo následne krajským súdom zrušené. Sudkyňa JUDr. Adriana Kálmanová konanie vo veci sťažovateľky zastavila uznesením č. k. 11 Nc 1519/93-140 z 28. mája 2001. Aj toto uznesenie bolo následne krajským súdom zrušené.

48. Uvedené skutočnosti samy osebe postačujú na konštatovanie, že v konaní pred krajským súdom reálne neboli naplnené štandardy nezávislého a nestranného súdu v zmysle čl. 46 ods. 1 ústavy a čl. 6 ods. 1 dohovoru. Napadnutým uznesením, ako aj postupom, ktorý predchádzal jeho vydaniu, preto tiež došlo k porušeniu základného práva sťažovateľky podľa čl. 46 ods. 1 ústavy a jej práva podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru aj z tohto dôvodu.

V.3 K namietanému porušeniu čl. 20 ústavy a čl. 1 dodatkového protokolu

49. Sťažovateľka v petite svojej ústavnej sťažnosti síce nešpecifikuje, pod ktorý odsek čl. 20 ústavy spadá základné právo, ktorého porušenie pred ústavným súdom namieta, z obsahu jej

ústavnej sťažnosti, ako i zo slovnej formulácie petitu je však ústavnému súdu zrejmé, že ide o čl. 20 ods. 1 ústavy.

50. Na základe už uvedených konštatovaní ústavného súdu (pozri časť k právnym záverom krajského súdu i k zaujatosti jeho sudcov v bodoch V.1 a V.2 tohto odôvodnenia) je možné bez podrobnejšej ústavnoprávnej analýzy konštatovať, že napadnutým uznesením, ako i postupom, ktorý predchádzal jeho vydaniu, došlo tiež k porušeniu základného práva sťažovateľky vlastníť majetok podľa čl. 20 ods. 1 ústavy a jej práva pokojne užívať majetok podľa čl. 1 dodatkového protokolu.

VI. Záver

VI.1 K bodom 1 a 2 výrokovej časti nálezu

51. Ústavný súd na základe vykonaného posúdenia (bod V tohto odôvodnenia) dospel k záveru, že napadnutým uznesením, ako aj postupom, ktorý predchádzal jeho vydaniu, došlo k porušeniu základných práv sťažovateľky podľa čl. 20 ods. 1 a čl. 46 ods. 1 ústavy, ako aj k porušeniu jej práva podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru a práva podľa čl. 1 dodatkového protokolu (bod 1 výrokovej časti tohto nálezu).

52. Podľa čl. 127 ods. 2 ústavy ak ústavný súd vyhovie sťažnosti, svojím rozhodnutím vysloví, že právoplatným rozhodnutím, opatrením alebo iným zásahom boli porušené práva alebo slobody podľa odseku 1, a zruší také rozhodnutie, opatrenie alebo iný zásah. Ak porušenie práv alebo slobôd podľa odseku 1 vzniklo nečinnosťou, ústavný súd môže prikázať, aby ten, kto tieto práva alebo slobody porušil, vo veci konal. Ústavný súd môže zároveň vec vrátiť na ďalšie konanie, zakázať pokračovanie v porušovaní základných práv a slobôd alebo ľudských práv a základných slobôd vyplývajúcich z medzinárodnej zmluvy, ktorú Slovenská republika ratifikovala a bola vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, alebo ak je to možné, prikázať, aby ten, kto porušil práva alebo slobody podľa odseku 1, obnovil stav pred porušením.

53. Podľa § 133 ods. 2 zákona o ústavnom súde ústavný súd zruší rozhodnutie alebo opatrenie, ktorým boli porušené základné práva a slobody sťažovateľa. Ústavný súd zruší aj iný zásah, ktorým boli porušené základné práva a slobody sťažovateľa, ak to pripúšťa povaha zásahu.

54. Podľa § 133 ods. 3 písm. b) zákona o ústavnom súde ak ústavný súd ústavnej sťažnosti vyhovie, môže vrátiť vec na ďalšie konanie.

55. Podľa § 134 zákona o ústavnom súde ak ústavný súd zruší právoplatné rozhodnutie, opatrenie alebo iný zásah a vec vráti na ďalšie konanie, ten, kto vo veci vydal rozhodnutie, rozhodol o opatrení alebo vykonal iný zásah, je povinný vec znova prerokovať a rozhodnúť. V tomto konaní alebo postupe je viazaný právnym názorom ústavného súdu.

56. Sťažovateľka okrem vyslovenia porušenia svojich práv podľa ústavy a dohovoru v petite svojej ústavnej sťažnosti žiada, aby ústavný súd zrušil napadnuté uznesenie krajského súdu a vec mu vrátil na ďalšie konanie a rozhodnutie.

57. Ústavný súd s odkazom na uvedené zrušil napadnuté uznesenie krajského súdu a vec mu vrátil na ďalšie konanie (bod 2 výrokovej časti tohto nálezu).

VI.2 K bodu 3 výrokovej časti nálezu

58. Podľa čl. 127 ods. 3 ústavy ústavný súd môže svojím rozhodnutím, ktorým vyhovie sťažnosti, priznať tomu, koho práva podľa odseku 1 boli porušené, primerané finančné zadost'učinenie.

59. Podľa § 123 ods. 2 zákona o ústavnom súde ak sa sťažovateľ domáha primeraného finančného zadost'učinenia, v ústavnej sťažnosti uvedie rozsah, ktorý požaduje, a z akých dôvodov sa ho domáha.

60. Podľa § 133 ods. 3 písm. e) zákona o ústavnom súde ak ústavný súd ústavnej sťažnosti vyhovie, môže priznať sťažovateľovi primerané finančné zadost'učinenie, ak o to požiadal.

61. Sťažovateľka sa pred ústavným súdom domáha priznania primeraného finančného zadost'učinenia v sume 30 000 eur. K tomuto sťažovateľka uviedla, že napadnuté uznesenie, ktoré bolo vydané po 25 rokoch od podania jej návrhu, jej spôsobilo krivdu, s ktorou sa iba ťažko psychicky vyrovnávala. Sťažovateľka zdôrazňuje, že sa nemôže vyrovať „so skutočnosťou, že majetok, o ktorý bola jej rodina obratá, už nikdy neuvidí, ale aj s tým, že subjektom ktorí na jej majetku zbohatli, musí ona ešte platiť peniaze“.

62. Cieľom finančného zadost'učinenia je dovŕšenie ochrany porušeného základného práva v prípadoch, v ktorých sa zistilo, že k porušeniu došlo spôsobom, ktorý vyžaduje nielen vyslovenie porušenia (IV. ÚS 210/04, I. ÚS 313/2012).

63. Podľa názoru ústavného súdu v tomto prípade prichádza do úvahy priznanie finančného zadost'učinenia, a to s ohľadom na okolnosti tohto prípadu, ako aj na odôvodnenie ústavnej sťažnosti vo vzťahu k návrhu na priznanie finančného zadost'učinenia. K tomuto ústavný súd na druhej strane uvádza, že finančné zadost'učinenie nemá slúžiť na možnú náhradu trov konania pred všeobecnými súdmi, ale na dovŕšenie ochrany porušeného základného práva. V prípade sťažovateľky teda ide o kompenzáciu nemateriálnej ujmy, ktorú utrpela v dôsledku vydania napadnutého uznesenia.

64. Zohľadniac všetky okolnosti s prihliadnutím aj na predmet ústavnej sťažnosti, ústavný súd rozhodol, že sťažovateľke priznáva ako primerané finančné zadost'učinenie sumu 1 000 €, ktorú je jej krajský súd v zmysle § 135 ods. 1 zákona o ústavnom súde povinný zaplatiť do dvoch mesiacov od právoplatnosti tohto nálezu (bod 3 výrokovej časti tohto nálezu).

VI.3 K bodu 4 výrokovej časti nálezu

65. Ústavný súd napokon rozhodol aj o úhrade trov konania sťažovateľky, ktoré jej vznikli v dôsledku jej právneho zastúpenia v konaní vedenom pred ústavným súdom.

66. Podľa § 73 ods. 3 zákona o ústavnom súde ústavný súd môže v odôvodnených prípadoch podľa výsledku konania uznesením uložiť niektorému účastníkovi konania, aby úplne alebo sčasti nahradil inému účastníkovi konania alebo štátu trovy konania.

67. Ústavný súd priznal úhradu trov konania za poskytnuté úkony právnej služby (prevzatie a prípravu zastúpenia a podanie ústavnej sťažnosti) v súlade s príslušnými ustanoveniami vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 655/2004 Z. z. o odmenách a náhradách advokátov za poskytovanie právnych služieb v znení neskorších predpisov (ďalej len „vyhláška“), a to konkrétne za dva úkony vykonané v roku 2018 (prevzatie a príprava právneho zastúpenia, písomné podanie ústavnej sťažnosti), a to za každý úkon vo výške 153,50 €, t. j. spolu v sume 307 €, čo spolu s režijným paušálom vo výške dvakrát po 9,21 € (§ 16 ods. 3 vyhlášky) predstavuje sumu 325,42 € (bod 4 výrokovej časti tohto nálezu).

68. Ústavný súd nepriznal úhradu za úkon právnej služby (stanovisko k vyjadreniu krajského súdu), pretože toto vyjadrenie neobsahovalo žiadne skutočnosti významné pre rozhodnutie ústavného súdu.

69. Priznanú úhradu trov konania je krajský súd povinný zaplatiť na účet právnej zástupkyne sťažovateľky v lehote uvedenej v bode 4 výrokovej časti tohto nálezu (§ 135 ods. 1 zákona o ústavnom súde).

70. V zmysle § 70 ods. 1 zákona o ústavnom súde tento nález nadobúda právoplatnosť dňom jeho doručenia poslednému z účastníkov tohto konania pred ústavným súdom.